

# Piotr Kowolik

---

## Przygotowanie dziecka sześćioletniego do roli ucznia : teoretyczny zarys tematu

---

Nauczyciel i Szkoła 1-2 (34-35), 45-58

---

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

## Przygotowanie dziecka sześciolatniego do roli ucznia (teoretyczny zarys tematu)

### Dojrzałość szkolna w świetle literatury przedmiotu

Jednym z najważniejszych momentów przełomowych w życiu dziecka jest jego przejście z przedszkola do szkoły. Od 1977/78 w zasadzie wszystkie dzieci 6-letnie objęte zostały całodobowym oddziaływaniem przedszkolnym.<sup>1</sup>

Jak ważne jest przygotowanie dziecka do życia szkolnego, nie trzeba nikogo przekonywać. W przedszkolu ma ono szansę na osiągnięcie dojrzałości szkolnej. Uczy się kontaktów społecznych, emocjonalnych, przez zabawę zdobywa wiele potrzebnych w karierze szkolnej umiejętności. Staje się samodzielne, odpowiedzialne, podejmuje próby rozwiązywania problemów na miarę swoich możliwości. Rozwija zainteresowania i zdolności. Rodzice natomiast, dzięki kontaktom ze specjalistami zatrudnionymi w przedszkolu, mają możliwość rozpoznania deficytów rozwojowych swojego dziecka i brania czynnego udziału we wspomaganii jego rozwoju.<sup>2</sup>

Właściwe przygotowanie dzieci do szkoły wymaga rozumienia pojęcia *dojrzałości szkolnej*, która określana jest ogólnie jako poziom wszechstronnego rozwoju dziecka, który pozwala mu rozpocząć naukę szkolną i bez trudności sprostać wynikającym z tego faktu obowiązkom.

"...Odpowiedni rozwój poznawczy, emocjonalno-społeczny i fizyczno-somatyczny jest, więc warunkiem osiągnięcia dojrzałości do szkoły, a powodzenie szkolne, czyli możliwości sprostanania wymaganiom szkoły - jednym z jej wskaźników..."<sup>3</sup>

Problemem "dojrzałości szkolnej" zajmowano się już od wielu lat, o czym świadczy obszerna literatura, która ukazała się dotychczas na ten temat oraz szereg prowadzonych badań.

---

<sup>1</sup> Ustawa z dnia 07.09.1991 r. o systemie oświaty, art. 14, pkt. 3 oraz nowelizacja ustawy z dnia 27.06.2003 r., a szczególnie wprowadzenie obowiązkowej edukacji przedszkolnej dla dzieci 6-letnich, należy traktować jako pierwszy rok na drodze do powszechnej edukacji młodszych dzieci.

<sup>2</sup> D. Pacholicka, A. Fik, *Edukacja sześciolatek - szansa na lepszą jakość życia*. "Wychowanie w Przedszkolu" 2003, nr 7, s. 393.

<sup>3</sup> W. Pomykała (red.), *Encyklopedia pedagogiczna*. Warszawa 1993, s. 110.

"... Najwcześniej dojrzałość szkolną kojarzono ze stopniem rozwoju umysłowego, a zwłaszcza poziomem inteligencji dziecka..."<sup>4</sup>

*Dojrzałość szkolna*, zwana także gotowością szkolną, lub też startem szkolnym jest określona przez Stefana Szumana jako: *"osiągnięcie przez dziecko takiego poziomu rozwoju fizycznego, społecznego i psychicznego, który pozwoli mu stać się wrażliwym i podatnym na systematyczne nauczanie i wychowanie w klasie pierwszej"*.<sup>5</sup>

Wincenty Okoń za dojrzałość szkolną uważa natomiast *"...osiągnięcie przez dziecko takiego stopnia rozwoju umysłowego, emocjonalnego, społecznego i fizycznego, jaki umożliwia mu udział w życiu szkolnym i opanowanie treści programowych klasy pierwszej..."*<sup>6</sup>.

W ujęciu Barbary Wilgockiej-Okoń - dojrzałość szkolna to *"osiągnięcie przez dziecko takiego stopnia rozwoju intelektualnego, społecznego i fizycznego, jaki jest niezbędny do sprostania wymaganiom szkolnym, gdzie wymagania szkolne rozumie się jako zadania związane z systematycznym uczeniem się"*<sup>7</sup>.

Szczególnym celem jej badań było ukazanie związku pomiędzy poziomem dojrzałości szkolnej 6/7-latków, a czynnikami środowiska rodzinnego. Badania te wykazały, że: *"...największy wpływ na poziom dojrzałości szkolnej jest wywierany przez miejsce zamieszkania (miasto, wieś), wykształcenie i zawód rodziców, warunki mieszkaniowe, defekty somatyczne, uczęszczanie, lub nie uczęszczanie do przedszkola..."*<sup>8</sup>.

Tak więc, możliwość nabywania doświadczeń życiowych stanowi w większym stopniu o gotowości szkolnej, niż jego wiek, wykazując jednocześnie znaczną korelację między dojrzałością szkolną dzieci, a ich powodzeniem szkolnym, sytuacja, w jakiej znajduje się dziecko rozpoczynające naukę, wiąże się z wkroczeniem w całkiem nowe środowisko i ze zmianą statusu własnego - "ja".<sup>9</sup> Wynika to stąd, że z chwilą przejścia do szkoły, uzależniony jest od innych i staje w obliczu ustawicznych ustępstw na rzecz nieznanym mu rówieśników.

Według W. Szewczuka: *"dojrzałość szkolna to poziom rozwoju intelektualnego, społecznego i fizycznego dziecka, który umożliwia mu udział w życiu szkolnym oraz opanowanie wiadomości, umiejętności i nawyków określonych programem nauczania pierwszej klasy. Dziecko wstępujące do szkoły powinno wykazać się umiejętnością spostrzegania, klasyfikowania, rozumienia relacji między zbiorami, odtwarzania prostych znaków graficznych,*

<sup>4</sup> M. Grochowalska, *Gotowość a dojrzałość szkolna dzieci*. "Wychowanie w Przedszkolu" 1991, nr 9, s. 408.

<sup>5</sup> M. Przetacznik-Gierowska, G. Makiełło-Jarża, *Psychologia rozwojowa i wychowawcza wieku dziecięcego*. Warszawa 1985, s. 365.

<sup>6</sup> E. Wojda, *Przygotowanie dziecka do podjęcia nauki szkolnej*. "Życie Szkoły" 2001, nr 3, s. 148.

<sup>7</sup> B. Wilgocka-Okoń, *Dojrzałość szkolna dzieci a środowisko*. Warszawa 1972, s. 230.

<sup>8</sup> W. Pomykała (red.), *Encyklopedia pedagogiczna*. Warszawa 1993, s. 112.

<sup>9</sup> A. Kargulowa, *Dlaczego dzieci nie lubią szkoły?* Warszawa 1991, s. 99.

rozumienia i wykorzystywania poleceń oraz umiejętnością współzycia i współdziałania w grupie"<sup>10</sup>.

Podstawę zróżnicowania tych pojęć może stanowić zarówno zrozumienie samego procesu dojrzewania, jak też roli uczenia się w procesie rozwojowym. W pierwszym przypadku wychodzi się z założenia, że dokonujące się w dziecku zmiany rozwojowe mają charakter spontaniczny i wiążą się z dojrzewaniem. Kierowanie rozwojem przypisuje się tutaj złożonemu mechanizmowi biologicznemu, jakim jest dojrzewanie, dojrzłość zaś traktuje się jako moment charakteryzujący się wrażliwością na oddziaływania zewnętrzne, które mogą modyfikować i kierunek i dynamikę zmian, jakie zachodzą w rozwoju. W drugim przypadku zakłada się, że istnieje możliwość ćwiczenia, kształtowania pewnych właściwości dziecka, stwarzając szansę osiągnięcia dojrzłości szkolnej. Tu więc zwraca się uwagę na moment "przygotowania" czy "gotowości" do podjęcia zadań szkolnych...". Gotowość nie jest stanem, na który wystarczy po prostu czekać, ale trzeba ją wykształcić..."<sup>11</sup>.

Granice pojęć "dojrzłości szkolnej" i "gotowości szkolnej" nie są jak widać całkiem wyraziste. Zwłaszcza, gdy zważymy, iż dojrzewanie nie jest już dziś traktowane jako głównie odpowiedzialne za rozwój. Mówiąc o dojrzłości szkolnej, mieliśmy zazwyczaj na myśli taki stopień rozwoju dziecka, jaki pozwala mu podjąć obowiązki szkolne.

M. Słyszowa definiuje dojrzłość szkolną jako *całokształt rozwoju fizycznego, intelektualnego i społeczno-emocjonalnego*. Jest to gotowość do sprośtania wymaganiom szkolnym. To osiągnięcie takiego stadium rozwoju, w którym uczenie się nie sprawia trudności, nie powoduje wzrostu napięcia emocjonalnego, ale daje możliwość odniesienia sukcesu.

Uogólniając dotychczasowe rozważania, można powiedzieć, że gotowość szkolna to dynamiczny proces, w którym rozwój i uczenie się mają swój duży udział. Uświadczenie sobie złożoności tego procesu powinno stanowić podstawę do urzeczywistnienia edukacji rozwojowej w przedszkolu. W edukacji tej, opartej na spontanicznym rozwoju, trzeba pamiętać o różnicach, jakie występują pomiędzy dziećmi: w inicjatywie, doświadczeniach i wiedzy, dociekaniu i poszukiwaniu, w samowychowaniu.<sup>12</sup>

Chcąc wychować człowieka mądrego i umiejącego odnaleźć się w obecnych czasach, należy zadbać o jego edukację od najmłodszych lat, robić to rozumnie i umiejętnie, nie zapominając o tym, że początek jest najważniejszy.<sup>13</sup>

Obowiązkiem szkolnym są objęte dzieci, które w danym roku kalendarzowym kończą 7 lat. I tak 1.09.2002 roku poszły do pierwszej klasy dzieci, które urodziły się 01.01.1995 r. i dzieci, które urodziły się 31.12.1995 r. Tak

<sup>10</sup> W. Szewczuk (red.), *Słownik psychologiczny*. Warszawa 1979, s. 56.

<sup>11</sup> J. S. Bruner, *Poza dostarczone informacje*. Warszawa 1978, s. 778.

<sup>12</sup> B. Wilgocka-Okoń, *Gotowość szkolna a uczenie się w przedszkolu*. "Wychowanie w Przedszkolu" 1999, nr 3, s. 163.

<sup>13</sup> U. Niechoj, H. Jeleńska, *W obronie sześciolatek*. "Wychowanie w Przedszkolu" 2002, nr 3, s. 175.

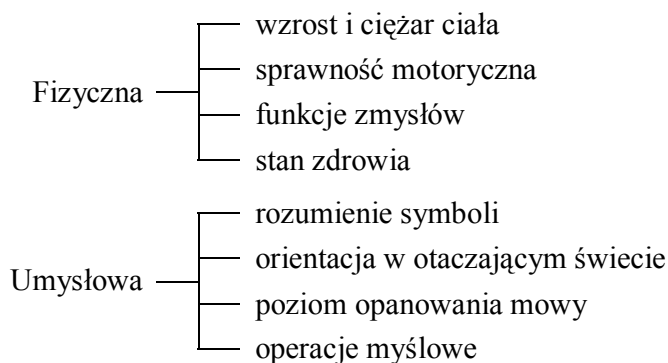
więc w jednej klasie znajduje się dziecko, które będzie miało 7 lat i 8 miesięcy oraz dziecko, które będzie miało 6 lat i 8 miesięcy. Nawet, jeśli rozwój psychomotoryczny dwojga dzieci będzie przebiegał prawidłowo, to i tak różnica w rozwoju będzie wynosiła 12 miesięcy. Program nie uwzględnia tych różnic w rozwoju, dla każdego dziecka jest taki sam, każdemu dziecku stawia się takie same wymagania, chociaż wiele dzieci nie jest w stanie im sprostać. Zakłada się, że wszystkie dzieci idące do szkoły osiągnęły dojrzałość szkolną w jednakowym stopniu. Rozpoczynanie nauki przez dzieci czy to w ramach upowszechniania, czy obowiązku, wiąże się z gotowością do nauki. Przez gotowość tę, zgodnie ze współczesnym jej ujęciem, rozumie się zarówno poziom rozwojowy, jaki reprezentuje dziecko rozpoczynające naukę, jak i wymagania stawiane przez instytucje nauczające oraz osoby wspomagania te realizujące. Zakres pojęcia dojrzałość szkolna obrazuje schemat 1.

Jakościowe zmiany w wymienionych zakresach dojrzałości nie dokonują się równomiernie, jedne wyprzedzają i przerastają inne, drugie natomiast nie nadążają za nimi. Wzajemna zgodność wszystkich poziomów rozwoju umożliwia dziecku sprostanie wymaganiom stawianym przez szkołę.

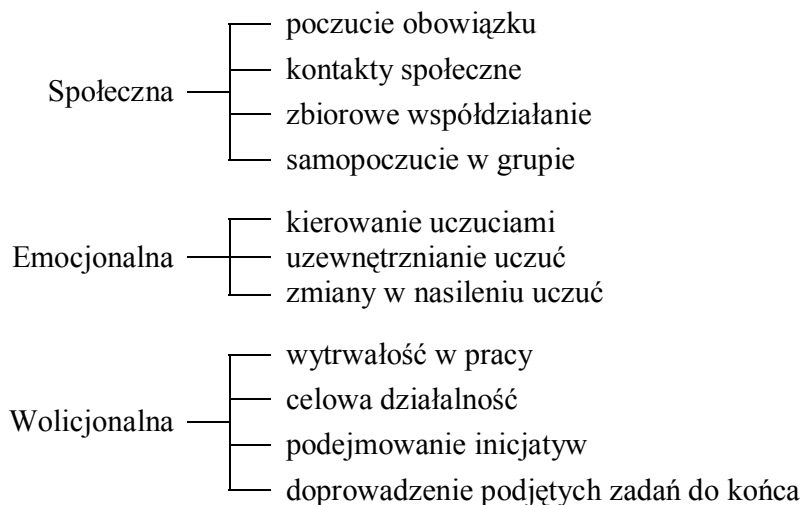
Dojrzałość szkolną należy traktować jako rezultat celowego kierowania rozwojem dziecka. Znając model dziecka dojrzałego do podjęcia obowiązków szkolnych, nauczyciel może efektywnie realizować zadania podejmowane przez przedszkole w tym zakresie.

Mówimy więc zarówno o gotowości sześciolatka do nauki, jak też o gotowości nauczycieli do realizacji zadań wychowawczych. A wyraża się ta gotowość nie tylko w ofercie edukacyjnej, jaka jest formułowana w programach, lecz także – i przede wszystkim – w relacji dziecko-nauczyciel, opartych na skoordynowanej aktywności ucznia i nauczyciela, na wzajemności, w której uczeń czuje się podmiotem.<sup>14</sup>

### Zakres pojęcia dojrzałość szkolna



<sup>14</sup> B. Wilgocka-Okoń, *Sześciolatek na start*. "Wychowanie w Przedszkolu" 2003, nr 3, s. 134.



**Sch. 1:** Opracowano na podstawie J. Parafiniuk-Soińska, *Przygotowanie dzieci do nauki w klasie I szkoły podstawowej*. Poznań-Szczecin 1971.

Doświadczenia innych krajów europejskich i badania tam prowadzone potwierdzają korzyści płynące z obowiązkowego przygotowania przedszkolnego dziecka sześciolatniego. Wiek przedszkolny to okres, w którym uczymy się najwięcej, nie zdając sobie z tego sprawy. Naukowcy uważają, że w pierwszych latach życia uczymy się tak wiele, jak nigdy potem<sup>15</sup>.

Dzięki bogatej literaturze pedagogicznej w tej dziedzinie możemy w pełni potwierdzić pozytywną korelację między uczęszczaniem dziecka do przedszkola, a jego długotrwałymi osiągnięciami w nauce i dalszym funkcjonowaniem społecznym.

## Problem dojrzałości szkolnej w krajach Unii Europejskiej

We wszystkich krajach członkowskich dziecko lub jego rodzice mają prawo wyboru takiej drogi kształcenia między innymi w ramach edukacji przedszkolnej, którą uznają za najwłaściwszą. Dziecko może uczęszczać do przedszkoli publicznych (państwowych), jak i niepublicznych (prywatne, wyznaniowe).

Termin rozpoczęcia obowiązkowej nauki szkolnej – określany jako moment równowagi pomiędzy możliwościami dziecka a wspomaganiami szkoły, którym powinno ono sprostać - wyznaczony został w większości krajów wchodzących w skład Unii na szósty rok życia. To rozwiązanie dotyczące określenia dolnej granicy obowiązku szkolnego wprowadzono we Francji, Belgii, Niemczech, Hiszpanii, Włoszech, Austrii, Portugalii.<sup>16</sup>

<sup>15</sup> D. Pacholicka, A. Fik, *Edukacja sześciolatek – szansą na lepszą jakość życia*. "Wychowanie w Przedszkolu" 2003, nr 7, s. 395.

<sup>16</sup> K. Kamińska, *Szkolnictwo podstawowe w krajach Unii Europejskiej*. "Wychowanie w Przedszkolu" 2002, nr 7, s. 404.

W Polsce podobnie jak w krajach skandynawskich dzieci rozpoczynają naukę w wieku siedmiu lat, a ich gotowość do rozpoczęcia nauki w szkole określana jest mianem dojrzałości szkolnej. Jak wykazały badania, największy wpływ na poziom dojrzałości szkolnej ma: miejsce zamieszkania, wykształcenie i zawód rodziców, warunki mieszkaniowe, defekty somatyczne, a także to czy dziecko chodziło lub nie chodziło do przedszkola.<sup>17</sup>

Bardzo ważny jest wpływ pierwszych doświadczeń dziecka na przebieg jego rozwoju, ponieważ wielu zachowań społecznych uczy się ono w trakcie codziennych kontaktów z najbliższym otoczeniem. Istotna jest tutaj rola dorosłych w przygotowaniu dziecka do gotowości szkolnej, która powinna ułatwić mu wejście w nowe środowisko, podjęcie obowiązków, jakie stawia przed nim szkoła, w taki sposób by nie była to zbyt gwałtowna zmiana, niekorzystnie wpływająca na równowagę psychofizyczną.<sup>18</sup>

Dla fizycznej dojrzałości dziecka rozpoczynającego naukę w szkole istotny jest stan zdrowia, nie tylko tuż przed pójściem do szkoły, ale także i w poprzednich latach, na który składa się: sprawność ruchowa i motoryczna, odporność na zmęczenie i na choroby, prawidłowy słuch i wzrok oraz sprawność manualna. Im lepszy będzie stan fizyczny dziecka, tym większe będzie prawdopodobieństwo, że będzie ono odporniejsze na infekcje i zmęczenie, a tym samym zdolniejsze do większego wysiłku umysłowego.<sup>19</sup>

Na rozwój emocjonalno-społeczny wpływa rodzina. To w środowisku rodzinnym dziecko po raz pierwszy spotyka się z zachowaniami społecznymi, uczy się odnoszenia do innych osób, panowania nad swoimi emocjami, wyrażania uczuć, a także przyswaja sobie prawidłowe nawyki i normy postępowania. Jeżeli dziecko jest na tyle samodzielne, że potrafi radzić sobie w szkole oraz umie podporządkować się dyscyplinie, jest odporne na stres, nie wykazuje zachowań lękowych w sytuacjach nowych, niespodziewanych, to świadczy to o jego dojrzałości społeczno-emocjonalnej. Kładą duży nacisk na rozwijanie zdolności, zapewnienie bezpieczeństwa oraz stworzenie dzieciom warunków do harmonijnego rozwoju. Przyzwyczajeni są, że przedszkole jest przyjaznym środowiskiem dla ich dziecka, otwartym na kontakty z nimi, często spełniającym ich oczekiwania.<sup>20</sup>

O powodzeniu dziecka w szkole decyduje nie tylko zasób jego wiadomości czy dobrze wykształcona mowa, ale także zdrowie fizyczne, uspołecznienie i cechy osobowości. Dziecko, które nie zaaklimatyzuje się w grupie społecznie, nie będzie umiało zyskać sobie przyjaciół, zgodnie współdziałać, solidnie wykonywać szkolnych obowiązków - nie będzie czuło się dobrze w klasie.<sup>21</sup>

Bardzo ważne w przygotowaniu dziecka do podjęcia nauki w szkole pod koniec okresu przedszkolnego jest wzbudzanie motywacji do nauki i do

<sup>17</sup> W. Pomykało (red.), *Encyklopedia pedagogiczna*. Warszawa 1993, s. 112.

<sup>18</sup> E. Wojda, *Przygotowanie dziecka do podjęcia nauki szkolnej*. "Życie Szkoły" 2001, nr 3, s. 148.

<sup>19</sup> Tamże, s. 149.

<sup>20</sup> A. Nowicka, *Sześcioletek idzie do szkoły*. "Wychowanie w Przedszkolu" 2002, nr 1, s. 43.

<sup>21</sup> E. Wojda, *Przygotowanie dziecka do podjęcia nauki szkolnej*. "Życie Szkoły" 2001, nr 3, s. 150.

pójścia do szkoły. Dlatego też rodzice powinni podkreślać, że w szkole jest przyjemnie, ciekawie i że trzeba zasłużyć na miano ucznia. W tym czasie nauka dziecka powinna być wpleciona w atrakcyjną i ciekawą zabawę, gdyż to ona zastępuje typowe dla dorosłych formy działalności: uczenie się, pracę i aktywność społeczną.<sup>22</sup>

Wychowanie przedszkolne nie tylko przygotowuje dziecko do rozpoczęcia nauki w szkole, ale także do egzystowania w oddalonej przyszłości. Pobyt dzieci 6-letnich w klasie zerowej, jak również systematyczna praca, dostosowana do potrzeb rozwojowych danej grupy, mogą zapewnić dzieciom osiągnięcie dojrzałości szkolnej.

Program wychowania przedszkolnego uważa za najważniejsze następujące zagadnienia:

- rozwijanie sprawności poznawczych, ruchowych, manualnych, muzycznych;
- przyswajanie zasad uspołecznienia;
- wdrażanie do samodzielności w pracy i myśleniu, logicznym wypowiedaniu swoich przeżyć oraz sądów;
- elementy nauki czytania, pisanie i matematyki.

Zadaniem przedszkola jest również usprawnianie motoryki dziecka poprzez zajęcia rytmiczne, to właśnie w przedszkolu rozwija swoją mowę, ćwiczy sprawność graficzną, która stanowi podstawę do nauki pisania. Przedszkole przygotowuje także dziecko do nauki czytania poprzez specjalnie dobrane ćwiczenia, które rozwijają wrażliwość słuchową oraz pomagają zdobyć zdolność dokładnego rozróżniania dźwięków języka, niezbędnych do nauki czytania.<sup>23</sup>

W procesie przygotowania dzieci do życia szkolnego bardzo ważną rolę odgrywa także współpraca z rodzicami. W momencie przejścia dziecka ze środowiska przedszkolnego, istotna jest sprzyjająca atmosfera domu rodzinnego, gdyż pełnienie roli ucznia staje się znacznie łatwiejsze, gdy rodzice są gotowi w razie potrzeby podać pomocną dłoń. Aby jednak współpraca z rodzicami kształtowała się prawidłowo, należy mieć wzajemny szacunek i zaufanie.<sup>24</sup>

Edukacja przedszkolna w krajach europejskich jest nieco inna, choć cała jej działalność, podobnie jak w Polsce, nastawiona jest na harmonijny rozwój dziecka oraz na zapewnienie mu możliwości wzrastania w bezpiecznym i stymulującym środowisku, a także pomaganie rodzicom w wychowaniu dzieci w najlepszy możliwy sposób.

We Francji pierwszym etapem edukacji jest przedszkole, które obejmuje dzieci od 2 do 5 roku życia, co wynika z potrzeby wcześniejszej edukacji i obejmuje swoim zasięgiem ponad trzy czwarte populacji. Dzieci 6-letnie

<sup>22</sup> W. Pomykało (red.), *Encyklopedia pedagogiczna*. Warszawa 1993, s. 113.

<sup>23</sup> Program pracy wychowawczo-dydaktycznej z dziećmi sześciolatnimi. Warszawa 1992.

<sup>24</sup> E. Wojda, *Przygotowanie dziecka do podjęcia nauki szkolnej*. "Życie Szkoły" 2001, nr 3, s. 152.



objęte są obowiązkiem szkolnym w szkole elementarnej, która trwa pięć lat.<sup>25</sup>

O tym, że dzieci 6-letnie mogą się uczyć, wiadomo od dawna. Są przecież kraje jak: Belgia, Hiszpania, Niemcy i wiele innych, w których dzieci w wieku lat sześciu rozpoczynają naukę. Są też i kraje, jak Anglia, Walia, Szkocja, czy Holandia, w których uczą się dzieci 5-letnie. A w Luksemburgu nawet czteroletnie, choć jest to edukacja przedszkolna, podlega systemowi edukacyjnemu. A uczą się nie dlatego, że są najmądrzejsze, tylko dlatego, że startują do tej nauki i uczą się inaczej. I tak np. w Belgii fakultatywna i bezpłatna edukacja przedszkolna jest częścią integralną systemu szkolnego. Wysoki jest też jej wskaźnik, bo wynosi ponad 90% dzieci w wieku 2,5 do 6 lat.

W Holandii nie wyodrębnia się w systemie szkolnym szczebla edukacji przedszkolnej. Szkolnictwem podstawowym objęte są dzieci od 4 roku życia, a program ich edukacji jest dostosowany do tego wieku. Naukę obowiązkową rozpoczynają dopiero pięciolatki.

Są też kraje, jak Austria i Belgia, gdzie do klasy pierwszej przyjmuje się dzieci po krótkiej rozmowie, w czasie której nauczyciel ocenia dojrzałość szkolną dziecka do nauki. Te zaś dzieci, które nie wykazują dostatecznego przygotowania, kieruje się do klasy zerowej. Tak dzieje się w Austrii. W Belgii z kolei tylko szkoła i ośrodek psycho-medyczno-socjalny może wyrazić zgodę na rozpoczęcie przez dziecko nauki nawet o rok wcześniej, czyli w wieku 5 lat. Jeśli dziecko w wieku obowiązku szkolnego, czyli sześciolatek, nie jest gotowy do nauki, może korzystać z przedszkola. Rola i cele edukacji przedszkolnej w krajach Unii Europejskiej koncentrują się przede wszystkim na wdrażaniu dziecka do życia w społeczeństwie i do uczenia się w zespole. Ten punkt widzenia stanowi w takich krajach, jak Anglia, Irlandia, a przede wszystkim Dania, główny wątek edukacji przedszkolnej. W krajach innych, jak: Belgia, Francja, Luksemburg, Włochy i Hiszpania, kładzie się również nacisk na wdrażanie dzieci do nauki i stopniowe wprowadzanie w życie szkolne. W sumie jednak główną tendencją jest harmonijne zespalandzenie tych dwu funkcji.<sup>26</sup>

W Szwecji dzieci w wieku 1 do 12 lat objęte są opieką publiczną. Szkolnictwo obowiązkowe zaczyna się w wieku 7 lat, ale prawie wszystkie dzieci od 6 roku życia uczęszczają dobrowolnie na zajęcia przedszkolne, tak więc w praktyce etap przedszkolny obejmuje dzieci od 1 roku życia do 5 lat, a szkolny dzieci w wieku od 6 do 12 lat.

Edukacja przedszkolna opiera się na ogólnym pojęciu rozwoju dziecka oraz potrzeb edukacyjnych obejmujących opiekę, wspieranie i nauczanie. Odpowiednia opieka jest niezbędna, jeśli dziecko ma czuć się szczęśliwe i zadowolone, a to z kolei jest warunkiem koniecznym, aby „chłonąć” wiedzę i iść naprzód. Zapewnienie dobrobytu dziecku ma również znaczenie

<sup>25</sup> K. Lubomirska, *Przedszkole, rzeczywistość i szansa*. Warszawa 1997, s. 15.

<sup>26</sup> B. Wilgocka-Okoń, *Sześciolatki na start*. "Wychowanie w Przedszkolu" 2003, nr 3, s. 133.

edukacyjne, gdyż dzieci uczą się o sobie samym, o innych oraz o życiu ogólnie. Dzieci uczą się przez cały czas i przez wszystkie zmysły, a nauka może być im przekazywana za pośrednictwem zabawy, ćwiczeń pedagogicznych, uspołecznienia oraz współpracy z rodzicami. Znaczenie zabawy dla rozwoju i nauki dziecka jest zarówno w programach pedagogicznych jak również w programie ogólnonarodowym szkolnictwa obowiązkowego.<sup>27</sup>

Wszystkie aktywności dziecka w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym przyjmują postać zabawy, gdyż dziecko bawi się stale. Zabawa wydaje się być zakorzeniona w dynamice aktywności własnej dziecka. Mobilizuje ona całe dziecko, jego możliwości fizyczne i jakość uwagi. Zabawa dziecka jest nie tylko przyjemnością, ale także w zabawie tej chodzi o przyjemność moralną. Zabawa jest także środkiem manifestowania swojej osobowości, gdyż tylko poprzez nią dziecko może się wypowiedzieć. Występuje wiele rodzajów zabaw, które są wykorzystywane w wychowaniu przedszkolnym. Mogą to być zabawy funkcjonalne, naśladowcze i zabawy z regułami.

*Zabawy funkcjonalne*, charakterystyczne są dla wczesnego dzieciństwa, choć mają także miejsce w wieku przedszkolnym. W tych zabawach w sposób wyrazisty występują elementy dążeń do określonych osiągnięć, do samopotwierdzenia, czyli do wyrażania dążenia do doskonalenia i przezwycięzania trudności na drodze coraz to nowych osiągnięć.

*Zabawy naśladowcze*, które występują już w drugim roku życia i burzliwie rozwijają się w wieku przedszkolnym włączają identyfikację z modelem, a w wyniku tego mogą być środkiem do ćwiczenia w poznawaniu i rozumieniu innych, a tym samym stanowią oręż przeciwko egocentryzmowi. Zabawy te rozwijają się w zabawy, w których sama imitacja staje się celem.

Kolejnym rodzajem zabaw są *zabawy z regułami*, do których zalicza się zabawy tematyczne w role. W większości przypadków są to zabawy społeczne i dlatego samopotwierdzenie nabiera tu charakteru samopotwierdzenia się socjalnego w grupie i za pośrednictwem grupy.<sup>28</sup>

Zdaniem J. Piageta zabawa jest aktem adaptacyjnym, w którym jesteśmy konfrontowani lub też konfrontujemy się z rzeczywistością. Tak więc, zabawa jest źródłem i środkiem rozwoju umysłowego poprzez swobodne uczenie się adaptacyjne, a także jest ona źródłem i środkiem kształcenia charakteru, moralności, integracji całej osobowości.

W trakcie procesu kształcenia charakteru w zabawie zdobywa się autonomię własnej osobowości poprzez reguły i dyscyplinę.

Francuscy pedagodzy i psychologowie zwracają uwagę na zabawę i pracę, gdyż w tradycji pedagogicznej istnieje opozycja pomiędzy zabawą i pracą. Zabawa jest przyjemnością, natomiast praca może nią nie być. Aby można było połączyć zabawę z działalnością bardziej zorganizowaną, wymagającą

---

<sup>27</sup> M. Czerkies, *Edukacja przedszkolna w Szwecji*. [W:] R. Leppert, *Edukacja w świecie współczesnym – wybór tekstów z pedagogiki porównawczej wraz z przewodnikiem bibliograficznym i przewodnikiem internetowym*. Kraków 2000, s. 219-225.

<sup>28</sup> K. Lubomirska, *Przedszkole, rzeczywistość i szansa*. Warszawa 1997, s. 21-22.

od dzieci robienia czegoś korzystając z pomocy dorosłych a zarazem, aby była to aktywność jednocześnie przyjemna i kierowana, wprowadza się obok zabaw swobodnych, zabawy ukierunkowane na osiągnięcie jakiegoś celu edukacyjnego. Takie zabawy stają się środkiem i sposobem, aby w życiu dziecka pojawił się nowy rodzaj działalności - praca. Te dwa rodzaje zabawy: swobodne oraz zabawy ukierunkowane na osiągnięcia celów edukacyjnych - określają zasadniczą działalność dzieci w przedszkolu.<sup>29</sup>

M. Debesse w "Etapach wychowania" stwierdza, że dziecko w wieku przedszkolnym "przywodzi na myśl postać z bajki, zwinnego koziołka tańczącego na leśnych polanach, z fletem przy ustach."<sup>30</sup> Autorka zwraca tu uwagę na wykorzystanie ruchu, ekstrawersji, które kierują dziecko ku osobom i rzeczom. Dlatego według psychologów i pedagogów francuskich ważne jest rozwiązanie psychomotorycznych właściwości dziecka poprzez aktywne doświadczenie świata. U dziecka w wieku przedszkolnym aktywność motoryczna w kontakcie z dorosłymi lub innymi dziećmi tłumaczy podstawową potrzebę ruchu, poszukiwania i ekspresji. Początkowo potrzeba wyrażania siebie oraz komunikowania się manifestuje się poprzez własne ciało, dopiero w późniejszym okresie dzieci wyrażają siebie w sposób werbalny.<sup>31</sup>

W obecnej pedagogice przedszkolnej we Francji uważa się, że jednostek autonomicznych, twórczych, otwartych, nie wychowa się ani przez postępowanie pedagogiczne zbyt autorytarne, ani zbyt swobodne. Postępowanie pedagogiczne, które sprzyja wychowaniu twórczemu, odkrywającemu indywidualne cechy dziecka polega na tym, aby dziecko znalazło się w sytuacji, w której mogłoby tworzyć, konstruować swoje własne odpowiedzi, relacje, zachowania zgodne ze swoją wiedzą, intencjami, możliwościami, a także, aby miało szansę przenosić je na sytuacje podobne, różne oraz bardziej złożone. Spontaniczna aktywność dziecka jest początkiem tworzenia nowej formy działalności.<sup>32</sup>

Przedszkole francuskie pełni potrójną rolę: wychowawczą, propedeutyczną i opiekuńczą. *Funkcja wychowawcza* – polega na wszechstronnym rozwoju jednostki, w takich sferach jak: umysłowa, społeczna, artystyczna, fizyczna, oraz polega na maksymalnym wykorzystaniu możliwości każdego dziecka. *Funkcja propedeutyczna* – jest związana z przygotowaniem dziecka do podjęcia obowiązku szkolnego. *Funkcja opiekuńcza* – jest zupełnie zrozumiała, ponieważ do przedszkola uczęszczają dzieci od drugiego do piątego roku życia. Celem wychowania w przedszkolu francuskim jest umożliwienie dziecku określenia własnej indywidualności, na którą składają się: predyspozycje fizyczne, emocjonalne, intelektualne, społeczne i duchowe. Wychowanie zmierza więc w kierunku osiągania przez dziecko autonomii,

---

<sup>29</sup> Tamże, s. 24.

<sup>30</sup> M. Debesse, *Etapy wychowania*. Warszawa 1983, s. 60.

<sup>31</sup> K. Lubomirska, *Przedszkole, rzeczywistość i szansa*. Warszawa 1997, s. 24–25; oraz K. Duraj-Nowakowa, B. Muchacka (red.), *Funkcje zabaw w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*. Kraków 1998.

<sup>32</sup> Tamże, s. 29–31.

twórczego działania, umiejętności porozumiewania się z innymi, a także odpowiedzialności wobec siebie i innych.

Według zasady, że każdy etap w rozwoju człowieka, w tym także okres przedszkolny można uznać za odrębną całość stanowiącą rzeczywistą jedność, a następnie zajmować się nią z różnych punktów widzenia, powstał program wychowania przedszkolnego we Francji. Program ten obejmuje materiał programowy dla dzieci w wieku od dwóch do sześciu lat bez podziału na grupy wiekowe. Określa on ramy działalności dziecka, wskazując obszary i kierunki działalności dziecka, natomiast nie ma on zadań szczegółowych dla poszczególnych grup wiekowych oraz nie ma sprecyzowanych szczegółowych wyników dla każdego poziomu wiekowego. Program ten składa się z trzech części. Pierwsza z nich zawiera krótką historię wychowania przedszkolnego, a także określenie funkcji, celów i zadań wychowania przedszkolnego. Druga część dotyczy ciągłości pracy przedszkola oraz szkoły elementarnej, a w ostatniej trzeciej części programu jest krótkie omówienie koncepcji pedagogicznej i metodycznej.<sup>33</sup>

Źródłem treści wychowania przedszkolnego jest otoczenie społeczne wraz ze swoim dorobkiem zawartym w narzędziach, znakach, symbolach, normach i wartościach oraz otoczenie przyrodnicze, jego właściwości, zjawiska, procesy i prawa. Na tym etapie rozwoju człowieka należy zwrócić uwagę na szereg aspektów wychowania.

Emocjonalność jest bardzo ważna w okresie przedszkolnym. Emocje w tym wieku są źródłem większości zachowań dziecka, dlatego warunkują one często sukcesy i niepowodzenia. Dlatego do zadań przedszkola należy pomoc dziecku w rozwiązywaniu problemów związanych z oddzieleniem się od rodziny, a także problemów związanych z adaptacją dziecka do warunków wychowania zbiorowego. Kolejnym kierunkiem działalności wychowawczej jest praca nad wychowaniem fizycznym dzieci, są to wszelkiego rodzaju aktywności ruchowe, którym towarzyszy komunikacja werbalna i pozawerbalna. W wyniku aktywności ruchowej dziecko odkrywa swoje ciało, jego możliwości, a także możliwości innych osób.

Ekspresja wokalna i muzyka to kolejny kierunek działalności wychowawczej. Hasło to dotyczy poprawności wymowy, prawidłowego oddechu, termicznego mówienia, właściwego napięcia głosu, słuchania siebie i innych oraz ekspresji różnych stanów emocjonalnych.

Następnie ekspresja plastyczna, która jest przedłużeniem ekspresji ruchowej, dotyczy doskonalenia percepcji dziecka, poznawania i stosowania przez nie różnych form ekspresji plastycznej, techniki i narzędzi, a także edukacji plastycznej. Dzieci poznają różnorodne formy działalności plastycznej, dzięki którym poznają kolory, kształty, wielkości, właściwości materiałów, narzędzi, planują przestrzeń, organizują pracę, a przede wszystkim realizują swoje własne pomysły i wizje świata oraz tworzą siebie i świat. Pod hasłem

---

<sup>33</sup> K. Lubomirska, *Przedszkole, rzeczywistość i szansa*. Warszawa 1997, s. 37–39.

obrazy oraz reprezentacje ikoniczne w programie wychowania przedszkolnego kryje się działalność dzieci wyrażana w rysunku, ruchu, malarstwie, modelowaniu, konstruowaniu, zabawie tematycznej i dramatycznej.

W tradycyjnej pedagogice przedszkolnej i metodyce wyodrębnione zostało przygotowanie do pisania. Obecnie inaczej traktuje się to zagadnienie, gdyż teorie językowe wyjaśniają, że procesy czytania i pisania są dwiema operacjami, które się uzupełniają. Proces czytania polega na odkodowywaniu znaków, a proces pisania na kodowaniu znaków. Oba te procesy odwołują się do rozwoju semiotycznej funkcji języka, to znaczy do możliwości reprezentowania słów, sytuacji przez znaki pisane. Ponieważ dziecko już w wieku trzech lat jest zdolne do nadawania znaczenia swoim rysunkom oraz rysunkom swoich kolegów, powinno się od tych zachowań naturalnych przechodzić do zapisywania znaków alfabetycznych. Ostatnim kierunkiem działalności wychowawczej jest rozwój poznawczy, który obejmuje: poznanie środowiska materialnego, przyrodniczego i społecznego, rozwijanie operacji, opanowanie symboli, opanowanie różnych form ekspresji, komunikacji, reprezentacji poznawczej w różnych językach.<sup>34</sup>

Cele i wskazówki dla przedszkoli w Szwecji skoncentrowane są wokół pewnych obszarów, do których zalicza się: normy i wartości, podatność dziecka na wpływy środowiskowe oraz współpracę między przedszkolem, szkołą i innymi ośrodkami kultury i rekreacji. Cele są określane jako zmierzające do rozwoju i kształcenia dziecka, a efekt rozwoju indywidualnego nie jest wyrażany przez stopnie, ponieważ zróżnicowanie wiekowe sprawia, że ten sam temat podejmowany w różnych grupach wiekowych jest rozumiany inaczej.

Bardzo istotnym składnikiem programu nauczania jest część wprowadzająca, która koncentruje się na takich wartościach jak: demokracja, odpowiedzialność, równość i solidarność, które mają kierować całą pracą dydaktyczno-wychowawczą. Program przedszkoli opiera się na założeniu, że dziecko jest bogate w wewnętrzne wartości, potrafi określić swoje własne teorie dotyczące świata, jest także zdolne do odkrywania i badania, oczekując, od dorosłych swego dialogu zrozumienia i reakcji na ich proces nauki.<sup>35</sup>

Program nauczania opiera się na założeniu, iż dziecko ma własne prawa oraz, że wymaga szacunku i odpowiedzialności jako członek społeczeństwa.<sup>36</sup>

Dzieci w ramach szwedzkiego systemu edukacyjnego przez nabywanie umiejętności odkrywania, rozpoznawania ważnych, cennych i niezbędnych wartości, zasad życiowych, w przyszłości będą skutecznie je urzeczywistniać w miarę wzrastania w otaczającej je rzeczywistości. Małe dziecko ma prawo do pełniejszego rozwoju w kierunku osiągnięcia człowieczeństwa,

<sup>34</sup> K. Lubomirska, *Przedszkole, rzeczywistość i szansa*. Warszawa 1997, s. 40–42.

<sup>35</sup> M. Czerkies, *Edukacja przedszkolna we Szwecji*. W: R. Leppert, *Edukacja w świecie współczesnym - wybór tekstów z pedagogiki porównawczej wraz z przewodnikiem bibliograficznym i przewodnikiem internetowym*. Kraków 2000, s. 227-228.

<sup>36</sup> B. Niemierko, *Między oceną szkolną a dydaktyką*. Warszawa 1997, s. 51.

wyrażonego w harmonijnym współdziałaniu z innymi dziećmi, uznaniu ich indywidualności, różnorodności ich potrzeb, a także przyjęciu prawdy jako podstawy życia społecznego.<sup>37</sup>

We wszystkich krajach Unii Europejskiej wychowanie przedszkolne jest pierwszym etapem w procesie edukacji. W większości tych krajów do przedszkoli uczęszczają dzieci w wieku od 3 do 6 lat. Są jednak kraje jak, np. Irlandia, gdzie nie istnieją przedszkola, a obowiązek szkolny obejmuje dzieci od 6 roku życia.

Przez lata zmieniał się model edukacji w przedszkolu, od ćwiczenia zdolności specyficznie szkolnych i uczenia dyscyplin szczegółowych, jak czytanie, pisanie, liczenie, do rozwijania indywidualnych zdolności twórczych dziecka, rozwijania ekspresji. Obecnie w centrum procesu pedagogicznego znajduje się indywidualna jednostka, a kierunek pracy w przedszkolu przebiega od spontaniczności dziecka do świadomości siebie i świata.

Uważa się, że rozwój dziecka jest następstwem jego progresywnego podboju świata, a nie zaś następstwem ćwiczenia, natomiast edukacja jest sposobem życia dziecka. Pojęcie osoby i jej autonomicznej wartości stanowi punkt odniesienia dla nowego ujęcia procesu wychowania, które jest rozumiane jako wspomaganie dziecka w indywidualnym rozwoju i tworzeniu świata wewnętrznego. Takie stanowisko powoduje zmianę obrazu procesu wychowania w przedszkolach, a wyraża się to przede wszystkim w podmiotowym traktowaniu zarówno wychowawcy jak i wychowanek<sup>38</sup>.

## Bibliografia

- Bruner J.S., *Poza dostarczone informacje*. Warszawa 1978.
- Czerkies M., *Edukacja przedszkolna w Szwecji*. [W:] R. Leppert, *Edukacja w świecie współczesnym- wybór tekstów z pedagogiki porównawczej wraz z przewodnikiem bibliograficznym i przewodnikiem internetowym*. Kraków 2000.
- Debesse M., *Etapy wychowania*. Warszawa 1983.
- Duraj-Nowakowa K., Muchacka B. (red.), *Funkcje zabaw w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*. Kraków 1998.
- Grochowalska M., *Gotowość a dojrzałość szkolna dzieci*. "Wychowanie w Przedszkolu" 1991, nr 9.
- Kamińska K., *Szkolnictwo podstawowe w krajach Unii Europejskiej*. "Wychowanie w Przedszkolu" 2002, nr 7.
- Kargulowa A., *Dlaczego dzieci nie lubią szkoły?* Warszawa 1991.
- Lubomirska K., *Przedszkole, rzeczywistość i szansa*. Warszawa 1997.
- Niechoj U., Jeleńska H., *W obronie sześciolatków*. "Wychowanie w Przedszkolu" 2002, nr 3.
- Niemierko B., *Między oceną szkolną a dydaktyką*. Warszawa 1997.

<sup>37</sup> M. Czerkies, *Edukacja...*, s. 234.

<sup>38</sup> K. Lubomirska, *Przedszkole, rzeczywistość i szansa*. Warszawa 1997, s. 165–170.

- Nowicka A., *Sześciolatek idzie do szkoły*. "Wychowanie w Przedszkolu" 2002, nr 1.
- Pacholicka D., Fik A., *Edukacja sześciolatek - szansa na lepszą jakość życia*. "Wychowanie w Przedszkolu" 2003, nr 7.
- Pomykało W. (red.), *Encyklopedia pedagogiczna*. Warszawa 1993.
- Program pracy wychowawczo-dydaktycznej z dziećmi sześciolatkami*. Warszawa 1992.
- Przetacznik-Gierowska M., Makiello-Jarża G., *Psychologia rozwojowa i wychowawcza wieku dziecięcego*. Warszawa 1985.
- Szewczuk W. (red.), *Słownik psychologiczny*. Warszawa 1979.
- Ustawa z dnia 07.09.1991 r. o systemie oświaty, art. 14, pkt. 3 oraz nowelizacja ustawy z dnia 27.06.2003 r.
- Wilgocka-Okoń B., *Dojrzałość szkolna dzieci a środowisko*. Warszawa 1972.
- Wilgocka-Okoń B., *Gotowość szkolna a uczenie się w przedszkolu*. "Wychowanie w Przedszkolu" 1999, nr 3.
- Wilgocka-Okoń B., *Sześciolatek na start*. "Wychowanie w Przedszkolu" 2003, nr 3.
- Wojda E., *Przygotowanie dziecka do podjęcia nauki szkolnej*. "Życie Szkoły" 2001, nr 3.

### Summary

He presented the school maturity problem, using some countries from the European Union.

The author has made a theoretical introduction about the maturity and school willingness by defining those terms from a pedagogical way.